

IDENTITY AND RACE IN THE NOVEL *SMALL ISLAND* BY ANDREEA LEVY

Monica Simon

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The question of national and personal identity is a dominant issue in postmodern literature. Migration, race and the construction of identity are considered in connection with the postcolonial project, where the encounter with the other becomes crucial. Andrea Levy's novel "Small Island" is an important contribution to the consolidation of the idea that race doesn't guarantee complete difference, but it is a boundary to be crossed in order to accept differences and to construct hybrid identities, a project in which the exchangeability of roles among characters plays an essential part.

Keywords: identity, race, construction, postcolonialism, migration

Scriitoare britanică de culoare, cu părinți jamaicani imigranți în Marea Britanie după cel de-al doilea război mondial, romanele Andreei Levy se înscriu în proiectul literar al postcolonialismului prin valorificarea experienței migrației prezentă în întreaga sa complexitate. Romanciera exploatează procesul construcției identității personale și colective în rândul indivizilor aparținând fostului Imperiu Britanic, proces în care aspecte legate de gen și rasă sunt prezente pentru a problematiza eurocentrismul și superioritatea Marii Britanii, în particular.

Romanul înglobează poveștile a patru personaje, două cupluri formate, pe de o parte din doi cetățeni britanici albi, Queenie și Bernard, și pe de altă parte, Hortense și Gilbert, imigranți jamaicani de culoare, stabiliți în Marea Britanie odată cu migrarea masivă de după cel de-al doilea război mondial. Narațiunea rizomatică în care vocile narative se suprapun și se întrepătrund acoperă o perioadă cuprinsă între anii 1925 și 1948, într-o mișcare permanentă dintre trecut sau înainte, așa cum apare în roman, și anul 1948, semnificativ pentru momentul în care populația caraibiană, și în particular, cuplul jamaican, se stabilește în Patria-Mamă. Poveștile migrante sunt valorificate pentru a evidenția un context al transformărilor culturale, al multiculturalismului și hibridizării într-un dialog între trecut și prezent. Este un roman al mișcării, atât pe axa timpului, cât și pe cea a spațiului prin incursiunile în Marea Britanie, Statele Unite, Jamaica, în India și Burma pentru a ilustra o perioadă de timp marcată de instabilitate, o lume aflată în interrelaționare în care identitatea este considerată prin prisma devenirii. Întreaga construcție a romanului pledează pentru constituirea identității prin diferență cu potențialul său de a recunoaște specificitatea și cu o insistență deosebită asupra punctelor de interferență și asemănare între personaje.

Întâlnirea cu celălalt, contactul cu ceea ce este diferit sau opus implică întotdeauna chestionarea propriilor limite și reconfigurarea coordonatelor identitare ale fiecăruia. Romanul *O insulă prea mică* favorizează aceste experiențe cu finalitatea vădită de a contribui la regândirea relațiilor ce se stabilesc între ființele umane, relații ale căror abordare refuză să fie încadrată în limitele înguste ale opozițiilor binare alb/negru, și chiar și femeie/bărbat. Astfel, având ca punct de pornire teoriile lui Stuart Hall conform cărora identitatea nu reprezintă un fapt deja împlinit, nici nu este determinată biologic, chestiunea hibridității lui Homi Bhabha, precum și interpretarea Mariei Helena Lima care subliniază faptul că „romanele lui Levy solicită

considerarea identității ca o „producție”.¹, analiza se focalizează pe aspectele esențiale ale formării identității prin evidențierea, în special, a punctelor comune împărtășite de personaje, sau pe etica substituției cum o numește Ranu Samantrai² cu referire la interșanjabilitatea rolurilor personajelor, și mai puțin pe latura rasistă și discriminatorie inclusă în roman. Astfel, Levy, prin intermediul romanelor sale în general, și *O insulă prea mică*, în particular, sunt cele care „cartografiază contururile proprii lor identități ca britanici de culoare, nu din postura de ceilalți respinși (*the rejected others*), ci ca persoane critice din interior (*critical insiders*).”³

În primul rând, problematica identității naționale este pusă în discuție prin diferite modalități pentru a contribui la întărirea ideii că aceasta nu este niciodată pură, așa cum a arătat Stuart Hall și care afirmă că națiunile „sunt fără excepție hibridi etnici – produsul cuceririlor, al absorbțiilor unui popor de către celălalt.”⁴ Aceeași idee este susținută explicit de Andrea Levy într-un interviu acordat ziarului *The Guardian* cu privire la problema identității „Când te uiți la arbori genealogici – arbori genealogici ai oricui, istoriile personale ale oamenilor, nu la istoria națiunilor victorioase care iau totul – chestiunea identității devine foarte complicată. Ar fi frumos și simplu dacă am fi toți puri... Orice carte de istorie va arăta că Anglia nu a fost niciodată un club exclusivist, ci mai degrabă o națiune hibrid. Efectele Imperiului Britanic au fost personale și politice. Și cum soarele a apus într-un final peste imperiu, trebuie acum să ne confruntăm cu toate aceste realități.”⁵ Astfel, colonizarea nu înseamnă doar exercitarea puterii colonizatorilor asupra coloniștilor, ci reprezintă și amestecarea culturilor, interacțiunea dintre ele și implică metisarea. Pe de o parte, ea este asociată cu ierarhizarea, dar pe de altă parte, trebuie considerată și ca relaționare, fapt evidențiat pe parcursul romanului.

Originile protagoniștilor de culoare din cadrul romanului, Hortense și Gilbert, dovedesc modul în care rasele se amestecă în cadrul coloniilor, făcând din ei niște produse ale hibridizării. Hortense provine dintr-o relație nelegitimă dintre un tată respectabil alb și o mamă jamaicană de culoare, iar culoarea pielii ei ca mierea este ceea ce îi conferă acesteia superioritate, asigurându-i un destin mai bun decât al celor de culoare. Gilbert, deși se identifică întru totul cu rasa și culoarea sa, este fiul unui european evreu ceea ce, în ochii vărului său Elwood, justifică dorința sa de a părăsi Jamaica „Ah, Gilbert, știu c-o să faci asta. Știu c-o să pleci ca să trăiești în țara Babilonului. Știu că n-o să stai aici. Vrei să știi de unde știu? Hai să-ți spun, Gilbert. Poate că arăți ca noi, da' nimic n-o să schimbe faptul' că taică-tu era alb.”⁶ În ceea ce privește personajele de origine britanică din roman, Queenie și Bernard, ironia este tonul prevalent în construirea identității lor. Queenie, un diminutiv al reginei în limba engleză, pe numele ei adevărat Victoria, amintește de regina Victoria, însă s-a născut într-o familie de măcelari și a crescut în proximitatea mizeriei și a sângelui tipice acestei meserii. Însuflețită de dorința de a-și depăși condiția și a accede în clasa de mijloc, ea se căsătorește cu Bernard, un bărbat incapabil de a-și îndeplini rolurile patriarhale. Tatăl acestuia, Arthur, o altă figură patriarhală eșuată în cadrul romanului, apare ca emasculat, o consecință a participării la primul război mondial.

¹ Maria Helena Lima, *Pivoting the Centre: The Fiction of Andrea Levy*, in *Write Black, Write British: From Post Colonial to Black British Literature*, ed. Kadija Sesay, Herford, Hansib Publications, 2005, pp. 56-85, p. 58

² Ranu Samantrai, *History's Subjects in Identity and Form in Contemporary Literature*, ed. Ana María Sánchez-Arce, London, Routledge, 2014, p. 75

³ Onyekachi Wambu, ed. *Empire Windrush: Fifty Years of Writing About Black Britain*, London, Phoenix, 1999, p. 28, trad. ns.

⁴ Stuart Hall, apud. Andrew Pilkington, *Racial Disadvantage and Ethnic Diversity in Britain*, New York, Palgrave Macmillan, 2003, p. 178, trad. ns.

⁵ Andrea Levy, *This is my England*, in *The Guardian*, 19 February 2000, <http://www.theguardian.com/books/2000/feb/19/society1>, trad. ns.

⁶ Andrea Levy, *O insulă prea mică*, București, Leda, 2008, trad. Liviana Tane, p. 249

Astfel, cele patru personaje se intersectează în Londra anului 1948, o dată semnificativă pentru istoria popoarelor din insulele caraibiene deoarece este anul cunoscut sub numele de migrația Windrush-ului când toți cetățenii imperiului au primit cetățenie britanică și automat dreptul de a migra spre Patria-Mamă, perspectivă care i-a tentat pe mulți locuitori ai insulelor. Vaporul Empire Windrush asigură transportul aproape gratuit locuitorilor din Indiile de Vest cărora le-au fost promise locuri de muncă și astfel, marchează începutul migrației dinspre țările și coloniile Commonwealth-ului către Marea Britanie. Experiența migrației ilustrată în roman aparține autobiografiei autoarei, ai cărei părinți fac parte din generația Windrush-ului așa cum mărturisește chiar Andrea Levy în interviul din *The Guardian* și care „pune accentul pe hibriditate, filiație și pe noțiunea de imperiu ca o „familie de națiuni”. Prin această relatare a experienței tatălui ei, Levy afirmă o conexiune generațională care aliniaza propria ei biografie cu cea a părinților care s-au format ca și subiecți sub influența directă a imigrației, exilului și deziluziei. Tatăl și mama ei apar ca figuri de pionierat, printre primii imigranți de după război, a căror prezență a determinat introducerea unor cuvinte cu cratimă (*a hyphenated language*) pentru a descrie identitatea și a exprima un simț al pluralității (exemple includ cuvinte precum multi-cultural, multi-rasial sau multi-culturalism).”⁷ Toate acestea modifică întregul context istoric și cultural în unul al transformărilor, al instabilității și al provizoratului.

Prin intermediul acestei experiențe incluse în roman, narațiunea Andreei Levy demonstrează faptul că „moștenirea culturală duală devine lentila mijlocitoare prin care ea își înțelege și își negociază scrisul.”⁸ Prin ficționalizarea adevărilor istorice, intenția sa este de a include narațiuni ale poporului său în cultura britanică și de a le face cunoscute ca fiind exponențiale pentru întreaga istorie. Tatăl autoarei este privit ca fiind „simultan individual și tipic, în același timp subiectul unei biografii specifice și reprezentant al multor biografii.”⁹ Astfel, în interpretarea lui Ranu Samatrai, întregul roman este construit pe acest principiu al metonimiei, al părții reprezentative pentru un întreg iar „acest gest al generalizării și substituției este repetat iar și iar în roman deoarece relația între individualitate și tipologie este revelată a fi fundamentală pentru fiecare arc al personajului. Într-o miriadă de gesturi mici și formale narațiunea instruieste cititorul să se mute de la singular la reprezentativ.”¹⁰ Acest lucru se realizează prin repetiție la nivelul sintaxei și reiterarea anumitor cuvinte.

Cuplul format din Queenie și Bernard Bligh este reprezentativ pentru ilustrarea acestui procedeu al generalizării prin faptul că ei sunt reprezentativi pentru însăși națiunea și identitatea națională britanică. Numele lor, Bligh, este o prescurtare a termenului Blighty utilizat pentru a denumi Marea Britanie. Conform definiției oferite de Oxford English Dictionary termenul derivă de la *bilayati*, o variantă regională a cuvântului *vilayati* însemnând străin, britanic, englez sau european, în mod special utilizat în India pentru a desemna europenii, englezii sau britanicii. Cuvântul englezesc *blight* este tradus ca degradare sau năpastă. Combinând aceste înțelesuri ale cuvântului, casa pe care această familie o locuiește dar pe care nu o îngrijesc găsindu-se într-o stare avansată de degradare, trimite la casa ca națiune ai căror cetățeni sunt incapabili de a o reface după decăderea provocată de cel de-al doilea război mondial. Eșecul familiei Bligh evident la nivelul sterilității și lipsei de afecțiune dintre parteneri este ridicat la rang de exemplu pentru întreaga națiune britanică.

⁷ Alicia E. Elis, *op. cit.*, p. 71

⁸ Irene Pérez Fernández, *(Re)Mapping London: Gender and Racial Relations in Andrea Levy's Small Island, Interactions*, Special Issue, *The Role of Female Voices in Constructing Fictional Maps of Contemporary Britain*, 19.1-2, 2010, p. 29, trad. ns.

⁹ Ranu Samatrai, *History's Subjects in Identity and Form in Contemporary Literature*, ed. Ana Maria Sánchez-Arce, p. 78, trad.

ns.

¹⁰ *Ibidem*

Grila de lectură a romanului oferită de Ranu Samantrai se focalizează pe „generalizare, omogenizare și substituție pentru a dezvolta o etică a armoniei rasiale, în primul rând, prin evidențierea similitudinilor trans-rasiale. Personaje care admit posibilitatea că ocupă o poziție care este în aceeași măsură ocupată de alții, în special de alții de o rasă diferită, le sunt asigurate epifanii și sunt recompensați cu o autonomie de acțiune care se extinde asupra viitorului.”¹¹ Întregul roman se construiește pe acest principiu. În primul rând, multitudinea de voci narative se intercalează, se suprapune, se întrerup pentru a reveni ulterior într-o ordine aleatorie, dovedind astfel poziția de egalitate pe care o ocupă personajele. Niciunul dintre ele nu beneficiază de vreun privilegiu al rasei. Simetria structurală a operei literare este oferită de dialogul dintre momentul 1948 și Înainte (*Before*) care se repetă de patru ori pe parcursul romanului, incluzând perspectivele celor patru personaje. Narațiunile lor sunt precedate de prolog.

Prologul romanului deține o funcție importantă pentru desfășurarea ulterioară a evenimentelor și include primul contact al personajului britanic, Queenie cu Imperiul Britanic prin participarea la Expoziția Imperiului Britanic în Wembley, reprezentând „întregul Imperiu la scară mică”¹². O excursie organizată de Asociația Măcelarilor facilitează participarea la această expoziție pentru o familiarizare cu toate coloniile britanice. Perspectiva din prolog aparține personajului Queenie în ipostaza de copil naiv și inocent, care, realmente crede că a fost în Africa datorită întâlnirii cu un african, moment cu un impact deosebit asupra personalității sale ca adult deoarece „acest moment definitoriu în viața lui Queenie îi structurează atât subiectivitatea, cât și identitatea ca adult în perioada care urmează celui de-al doilea război mondial. Scurta, dar semnificativa interacțiune din prolog, nu doar structurează narațiunea personală a lui Queenie, ci spune o parte dintr-o poveste mai mare a întâlnirilor istorice în Marea Britanie și în întregul imperiu.”¹³ Incipitul romanului a fost supus celor mai multe analize, fiecare cu nuanțările sale specifice. Coloniile britanice sunt reduse, în prolog, la simple bunuri de consum, transformând expoziția într-un spectacol al simțurilor: cafeaua din Jamaica, zahăr din Barbados, ciocolata din Granada, un model al Prințului de Wales creat din unt pentru a reprezenta Canada, merele coapte pentru Australia, ceaiul din Ceylon. Pentru Sarah Brophy „asocierea lui Queenie dintre bărbatul african și ciocolata insinuează faptul că mulțimile erau invitate să consume nu numai bunurile dar și personalul expoziției ca mărfuri de consum care oferă plăcere vizitatorilor, dar cărora nu li se acordă istorii materiale semnificative. Aici, Queenie este inventată de expoziție și de interacțiunea familiei ei cu acesta ca obiect sexual al cărui însemnătate publică este, în mod confuz, legată de o vizibilă și tangibilă stimulare corporală”¹⁴ și care anticipează relația adulterină a acesteia cu militarul de culoare, Michael Roberts. Surpriza pe care Queenie și întreaga familie o au este determinată de folosirea corectă a limbii engleze de către african, fapt atribuit, bineînțeles, puterii civilizatoare a albilor „evident, dacă vorbesc engleza, e clar că sunt civilizați – au învățat limba engleză de la albi, probabil de la niște misionari.”¹⁵ demonstrând, astfel, mentalitatea colonială a națiunii britanice, superioritatea acestei națiuni și a limbii vorbite de ei. Însă, o copie miniaturală a Imperiului Britanic poate fi interpretată prin prisma ironiei utilizate în reducerea unui spațiu imens la o mărime mică prefigurează decăderea imperiului după conflagrația mondială și urmările asupra tuturor națiunilor, în primul rând asupra Marii Britanii.

¹¹ Ranu Samantrai, *op. cit.*, p. 78-79

¹² Andrea Levy, *O insulă prea mică*, București, Leda, 2008, trad. Liviana Tane, p. 8

¹³ Alicia F. Ellis, *Identity as Cultural Production in Andrea Levy's Small Island*, in *EnterText*, Special Issue on Andrea Levy 9, 2012, pp. 69-83, p. 69, trad. ns.

¹⁴ Sarah Brophy, *Entangled Genealogies: White Femininity on the Threshold of Change in Andrea Levy's Small Island*, in *Contemporary Women's Writing*, 4.2, 2010, pp. 109-110, trad. ns.

¹⁵ Andrea Levy, *op. cit.*, p. 14

Prologul romanului este reprezentativ pentru conturarea stereotipurilor din cadrul ideologiei imperialiste atestând faptul că „națiunile sunt, în parte, comunități imaginate, a căror credibilitate și identitate depind de legitimitatea guvernului și aparatului statal și de tradiții inventate, mituri manufacturate, și percepții împărtășite asupra ordinii sociale care nu sunt de obicei decât niște stereotipuri foarte simplificate.”¹⁶ Personajul care înglobează în identitatea sa cele mai multe dintre elementele mentalității coloniale este Bernard a cărui identificare cu națiunea britanică este prezentă pe tot parcursul romanului și apare cu pregnanță în cazul experienței războiului din India „În ceea ce mă privește, eu sunt mândru că fac parte din Imperiul Britanic. Mândru că reprezint civilizația.”¹⁷ Acesta internalizează întreaga serie de relații de putere care se stabilesc între colonizatori și coloniști atunci când afirmă că „mă consideram o influență civilizatoare”¹⁸, conștientizând autoritatea imperială „Am zâmbit când m-am gândit la marea aceea furioasă de oameni ignoranți care voia să își conducă propria țară. Britanicii scoși din India? Numai trupele britanice îi puteau ține pe culi sub control. O treabă bine făcută – eram cu toții de acord.”¹⁹ India o asociază cu mizeria, sărăcia, hoția, corupția, violența, „oameni negri peste tot. [...] Mâini întinse. Palme albe cerșind. [...] Alții nu aveau mândrie, voiau ceva fără să dea nimic în schimb. [...] Nu era nimic de făcut decât să merg mai departe. Să mă scutur de toate acestea cât de bine se poate. Nici gând să fie o ofensă. Acești oameni puțeau.”²⁰ iar atunci când unul dintre indieni admite faptul că „britanicii m-au învățat atât de multe lucruri folositoare”²¹ reacția sa este una de satisfacție și mândrie „m-am bucurat să aud că este recunoscător”²². Întoarcerea în Londra anulului 1948 provoacă aceeași atitudine în momentul în care se confruntă cu o nouă realitate, aceea a casei lui locuită de jamaicani de culoare din cauza cărora „strada asta a ajuns în mocirlă. Că toți colorații aștia murdăresc locul. Nu prea mai seamănă cu țara noastră.”²³, crezând cu tărie în puritatea și superioritatea națiunii britanice, în faptul că „secretul unei vieți liniștite este ca fiecare să stea la locul lui. Războiul fusese dus astfel încât oamenii să trăiască printre cei ca ei. Era destul de simplu. Toată lumea avea un loc. Anglia pentru englezi, iar Indiile de Vest pentru acești oameni colorați. Uitați-vă la India. Britanicii știau ce înseamnă corectitudine. Au lăsat India indienilor. Asta au făcut. (Indiferent ce brambureală a ieșit din asta.) [...] Nu am nimic cu ei dacă stau la locul lor. Dar locul lor nu e aici. [...] Pierde-vară aștia maronii nu sunt altceva decât probleme.”²⁴ Confruntarea cu celălalt, cu diferitul scoate la iveală reprezentările discriminatorii ale coloniștilor asupra celor care fac parte din imperiu.

Această poziție este susținută de Bernard, un personaj încărcat de frustrări, un funcționar bancar căruia i-a fost refuzată dorința de a lua parte în război ca pilot în cadrul RAF (Forțele Aeriene Britanice) din cauza vederii slabe. Participarea la război este motivată de efortul său de a-i demonstra soției că poate fi erou, și nu mânat de convingeri patriotice autentice. În India, orice situație critică îl înfățișează ca o persoană lipsită de autoritate, incapabil de a da ordine pe care ceilalți să le îndeplinească și astfel are o nevoie constantă de a-și justifica propriile slăbiciuni prin prisma vârstei sale mai înaintate. De fapt, numele de „Tăticu” pe care îl primește demonstrează poziția pe care acesta o ocupă, fiind permanent ignorat de ceilalți combatanți și, astfel, recurgând

¹⁶ Lima, *op. cit.*, 2005, p. 81

¹⁷ Andrea Levy, *op. cit.*, p. 447

¹⁸ Andrea Levy, *op. cit.*, p. 443

¹⁹ *Ibidem*, p. 442

²⁰ *Ibidem*, p. 401

²¹ *Ibidem*, p. 453

²² *Idem*

²³ *Ibidem*, p. 510

²⁴ *Ibidem*, p. 549

în mod repetat la scuza sa „vedeți voi, eu eram mai în vârstă decât cei mai mulți dintre ei. Și încercam să stau cu capul plecat. Aveam o treabă de făcut. Pur și simplu trebuia să o fac în liniște.”²⁵ Bernard părăsește India, nu încununat de laurii victoriei așa cum s-ar cuveni unui erou în război, ci copleșit de rușinea de a fi contractat sifilis ca urmare a comportamentului său sexual deviant cu o tânără prostituată de origine indiană care contravine cu normele acceptate ale unui gentleman englez.

La celălalt pol se găsește Gilbert, protagonistul de culoare, care se confruntă și el cu experiența războiului în care este acceptat ca pilot în cadrul RAF, spre deosebire de Bernard. Gestul său este justificat de dorința de a se implica în salvarea Patriei-Mamă, ca să lupte pentru țara care o consideră a sa deoarece „unde, departe, trăiește o rudă dragă pe care n-ai întâlnit-o niciodată. Este o rudă atât de dragă încât toți îi spun Mama [...] Multe povești valoroase se spun despre ea, atât de către oamenii mari cât și de către copii. Fotografii ei sunt prețuite, prinse în propriile noastre albume de familie ca să fie admirate iar și iar. Ce ai tu mai bun, mai frumos și mai de valoare, e trimis în dar Mamei. De ziua ei cântă cântece și petreci. [...] Apoi într-o bună zi, auzi chemarea Mamei.[...] Tremurând, obosit și flămând, căci nici un sacrificiu nu e prea mare atunci când Mama are nevoie de tine.”²⁶ Idealizarea care conturează reprezentările Imperiului Britanic dispare în momentul în care se ciocnește de realitățile acesteia: discriminarea și rasismul, segregarea din interiorul armatei americane, ignoranța locuitorilor englezi în legătură cu Jamaica despre care nu știu nimic. Conștientizarea atașamentului său față de o entitate mitică determină eliberarea sa din prizonieratul superiorității rasei albe, moment care coincide cu întâlnirea cu Patria-Mamă care i se înfațesează ca o „mizerie” „zdrențuită, bătrână și prăfuită”, cu „ochii învinețiți, respirația îi miroase greu și doar un dinte i se mai vede printre gingii când vorbește. Asta să fie ruda legendară de care ai tot auzit vorbindu-se? Femeia asta strâmbă și încovoiată? Babornita asta ciufută și împuțită? Nu-ți oferă nici o urmă de liniște după lunga ta călătorie. Nici un zâmbet. Nici un bun venit. Te privește însă de sus cu aerul ei superior și te întreabă: „Tu cine dracu’ ești?”²⁷ Cu toate acestea, Gilbert pune situația națiunii pe seama războiului care a zdruncinat-o și în urma căruia el se poate întoarce victorios în Jamaica, mulțumit de realizările sale.

Revenirea în țara natală după experiența dislocării cauzată de război, este similară atât pentru Bernard, cât și pentru Gilbert, contribuind la consolidarea strategiei substituției. Cei doi trăiesc sentimentul întâlnirii cu o insulă prea mică, valorificând insularitatea celor două personaje. Pe de o parte, Gilbert conștientizează poziția insulei sale în lume, și identitatea sa jamaicană deoarece „cu groază în suflet, începeam să înțeleg că insula Jamaica nu era tot universul. Nu ținea decât câțiva kilometri până să se scufunde în mare. În momentul acela, stând drept în portul Kingston, am fost șocat de cumplita descoperire că – Dumnezeule! – și noi, jamaicanii, eram tot niște mici insulari.”²⁸ Locul unde încercase să se adapteze era prea mic comparativ cu lumea pe care o văzuse astfel că a ajuns să se simtă ca „un uriaș care trăia pe o insulă nu mai mare decât tălpile pantofilor mei.”²⁹ Pe de altă parte, pentru Bernard „Anglia se împuținase. Era mai mică decât locul pe care îl părăsisem.”³⁰ iar perspectiva noii lui vieți nu era deloc încurajatoare „Acum, pe neașteptate, îmi promisem viața înapoi. Proaspăt spălată de război. Gata să încep din nou. Să fiu aruncat din nou printre ei. Am realizat dintr-odată că această Anglie

²⁵ *Ibidem*, p. 443

²⁶ *Ibidem*, p. 165-166

²⁷ *Idem*

²⁸ *Ibidem.*, p. 234

²⁹ *Ibidem*, p. 249

³⁰ *Ibidem.*, p. 496

sfâșiată de război care se afla în fața mea era acum primatea mea casă. Doamne sfinte!”³¹ Prin raportare la țara natală, cele două personaje trăiesc sentimentul alienării, al depeizării și al inadapării. Gilbert alege, astfel, să se întoarcă în Marea Britanie, însă Bernard este privat de alternative, continuând să își negocieze fără succes locul „orice lucru legat de această groaznică sosire acasă era anapoda. Nu recunoșteam nimic din viața care mi se desfășura înainte. Mă simțeam ca și cum aș fi ajuns în existența altcuiva, din greșeală, și acum încercam din greu să îmi găsesc locul.”³²

Relația dintre cei doi în casa familiei Bligh se stabilește pe principiul discriminării rasiale manifestate de Bernard. Chiar și în această situație, se poate trasa o legătură dintre ei bazată pe asemănare și remarcată de Gilbert „Era ceva ce am recunoscut pe fața lui Bernard Bligh. Am zărit acel ceva în acea primă întâlnire, pentru numai o secundă sau două. Dar l-am recunoscut ca dușman. Haide, l-am văzut reflectat în orice oglindă de pe draga mea insulă Jamaica. Uitându-se înapoi la mine de pe propria-mi față. Așezat în albul ochilor, în răsucirea gurii, în ridicarea bărbiei. Un suflet rătăcit. Văzuse prea multe pentru a se întoarce. Prea multe lucruri se schimbaseră pentru a ști în ce direcție este drumul înainte.”³³, o înțelegere reciprocă ce îl determină pe Gilbert să facă apel la un tip de umanitate împărtășită pentru a pune capăt urii lui Bernard, pentru a depăși diferențele de rasă „Știi care-i problema ta, omule? a spus el. Ai pielea albă. Și crezi că te face mai bun decât mine. Crezi că îți dă dreptul să fii stăpân pe un negru. Da’ știi cum te face? Te face alb. Asta e tot, omule. Alb. Nu mai bun, nu mai rău decât mine – alb.[...] Ascultă-mă, omule, amândoi am terminat de dus un război – un război sângeros – pentru că vrem să vedem o lume mai bună. Și de aceeași parte – tu și eu. Amândoi ne-am uitat la alți bărbați în care am văzut dușmanul. Tu și cu mine, luptând pentru Imperiu, luptând pentru pace. Cu toate astea, după tot ce-am suferit împreună, vrei să-mi spui că eu sunt lipsit de valoare și tu nu. Oare eu voi fi sclavul și tu stăpânul pentru totdeauna? Nu. Oprește-te, omule. oprește-te acum. Putem munci împreună, domnule Bligh. Nu vezi? Trebuie. Sau vrei să te lupți cu mine până la sfârșit?”³⁴ Prin adresarea către Bernard, Gilbert se adresează întregii națiuni britanice față de care se simte atașat prin educație și tradiții dar ai cărei membri continuă să îl marginalizeze și să îl discrimineze din cauza culorii pielii sale. Astfel el pledează pentru conviețuire și toleranță, pentru încrederea într-o țară ce poate fi reconstruită prin forțele unite ale locuitorilor ei. Anglia se configurează ca o insulă suficient de mare, un loc al fluidității și pluralității care facilitează negocieri și transformări și în care identitățile sunt și ele într-o stare fluctuantă „producându-se și reproducându-se constant prin transformare și diferență.”³⁵

Între cele două poluri extreme se găsesc personajele feminine, Hortense și Queenie, ale căror relație de substituție este mai evidentă. Deși pornesc de pe poziții distincte, cele două împărtășesc multe puncte comune. Fiecare se găsește în ierarhia socială pe un rang inferior celui pe care și-l doresc, iar educația pe care o primesc, precum și autoeducația sunt, în opinia lor, garanți ai accesului la o clasă superioară. Autoeducația vizează limba vorbită pe care acestea încearcă să o aducă aproape de limba literară, Hortense având convingerea că „toată dicția frumoasă s-a pierdut într-o deformare nedeslușită a clasei de jos. Nu. Pentru a vorbi corect englezește, asemenea claselor înalte, eram hotărâtă să ascult limba cea mai pură.[...] Cu

³¹ *Ibidem*, p. 500

³² *Ibidem*, p. 593

³³ *Ibidem*, p. 520

³⁴ *Ibidem*, p. 614-615

³⁵ Stuart Hall, *Cultural Identity and Diaspora*, in *Community, Culture and Difference*, ed. J. Rutherford, London, Lawrence and Wishart, 1990, pp. 222-237, p. 235, trad. ns.

mulțumiri aduse acestei limbi impecabile de la radioul meu, eram ușor înțeleasă.”³⁶ Lecțiile de dicție și de ținută oferite de mătușa Dorothy îi asigurau lui Queenie mariajul cu un gentleman englez. Dacă la început, cele două apar ca niște personaje caracterizate de snobism, lipsă de empatie și superioritate, pentru ambele se ivește un moment în care trebuie să își conștientizeze existența în multiplicitate, să se confrunte și să se recunoască în celălalt. Pentru Queenie, bombele care cad asupra Londrei o determină să preia inițiativa de a se implica activ în război printr-o slujbă de ajutorare a celor care și-au pierdut adăposturile „populație, așa îi numeam la adăpost.[...] Doar populație. O masă de oameni neputincioși, pe care disperarea îi făcea să pară inutili [...] N-o să-l iert niciodată pe Hitler pentru că a transformat niște ființe umane în așa ceva.”³⁷ Acest moment coincide cu anularea claselor sociale și estomparea diferențelor de clasă și de rasă prin asigurarea de noi cămine victimelor războiului în cartiere aparținând clasei superioare și prin deschiderea către soldații de culoare, înfruntând opiniile discriminatorii ale conaționaliilor ei. Aceeași situație continuă și după terminarea războiului prin acceptarea chiriașilor de culoare pentru care e acuzată de cei din jurul ei însă „erau aceiași și în timpul războiului, doar că atunci nu puteau să mă învinovățească. Prea mulți polonezi. Depășiți de cehi. Nu te puteai mișca de belgieni. Cât despre evrei...se plâneau de evrei chiar și după ce toată lumea aflate prin ce trecuseră bieții oameni.”³⁸ relevând latura multiculturală a Londrei și lipsa de solidaritate a națiunii engleze „ai noștri trebuie să rămână împreună, așa cum a fost și în război. Doar că eu nu-mi aminteam ca lucrurile să fi stat chiar așa. Nici măcar pe vremea aia.”³⁹ În aceeași manieră, Hortense, încrezătoare în superioritatea pregătirii sale în stil englezesc de profesoară, trăiește experiența ostilității englezești ca parte a experienței imigrației. Londra i se înfățișează și ei ca un oraș cosmopolit „În nici o carte sau lecție pe care am primit-o nimeni nu mi-a spus vreodată că sunt atât de multe tipuri diferite de englezi. În Jamaica, toți englezii arătau ca profesoarele mele de la colegiu. [...] Dar aici, în Anglia, mi se înfățișau atât de multe culori de piele diferite, încât mintea mea a devenit perplexă.”⁴⁰ Aroganța sa este alimentată pe măsură ce reprezentările sale asupra Patriei-Mamă se dovedesc a fi iluzorii, așteptările sale în legătură cu stilul de viață, stilul vestimentar, igiena, limba vorbită, casele pe care englezii le locuiesc sunt înșelate, însă se diminuează treptat pe măsură ce țara, prin reprezentanții săi, prin clima și lipsa de culoare, se dovedește neprimitoare și pregătirea de profesoară susținută de recomandările primite de englezi în Jamaica nu îi este recunoscută. Mitul Patriei-Mamă este insuflat cu succes în populația caraibiană la multe nivele instituționale astfel încât populația colonizată va încerca întotdeauna să emuleze cultura colonizatoare datorită faptului că este proiectată ca fiind superioară. De ambele părți, atât din perspectiva lui Queenie, cetățean englez alb, cât și din perspectiva lui Hortense, cetățean jamaican de culoare, reprezentările Angliei sunt niște constructe aflate în pragul transformărilor.

Pe baza acestei experiențe împărtășite de cele două, finalul romanului aduce în prim plan interșanjabilitatea rolurilor lor. În necunoștință de cauză, amândouă femei iubesc același bărbat, pe Michael Roberts, ruda îndepărtată cu care a crescut Hortense și pilotul RAF cu care Queenie întreține o relație nelegitimă concretizată cu un copil. Literalmente, rolurile celor două se schimbă, Hortense, moașa copilului devine mama adoptivă a copilului de culoare adus pe lume de Queenie. La rugămințile mamei, Gilbert și Hortense se mută în noua lor casă din Londra

³⁶ Andrea Levy, *op. cit.*, p. 525-26

³⁷ *Ibidem*, p. 331

³⁸ *Ibidem*, p. 134

³⁹ *Ibidem*, p. 135

⁴⁰ *Ibidem*, p. 389

ducând cu ei copilul hibrid al unei relații dintre o persoană de culoare și o englezoaică albă. Astfel, viitorul Angliei se prefigurează a fi unul caracterizat de eterogeneitate în care contribuția britanicilor de culoare nu este de neglijat împingând națiunea britanică înspre îmbrățișarea naturii sale multirasiale. Copilul este mărturia unui trecut împărțit de toți indiferent de rasă și o ființă umană a viitorului, o conștientizare a reciprocității relațiilor dintre ei.

Cele mai remarcabile trăsături ale scriiturii Andreei Levy sunt echilibrul și obiectivitatea prezente pe diferite paliere ale romanului. Narațiunea rizomatică și utilizarea imparțială a multitudinii vocilor narative contribuie la crearea unor personaje dincolo de diferențele etnice și rasiale. Întreaga construcție contribuie la consolidarea ideii că „rasa contează pentru că semnifică o graniță între similaritate și diferență, dar și pentru că nu poate garanta similaritate completă sau diferență absolută. Altfel formulat, rasa rămâne semnificativă tocmai pentru că este o graniță care trebuie trecută în mod repetat.”⁴¹

Bibliografie

1. Hall, Stuart, *Cultural Identity and Diaspora*, in *Community, Culture and Difference*, ed. J. Rutherford, London, Lawrence and Wishart, 1990, pp. 222-237
2. Brophy, Sarah, *Entangled Genealogies: White Femininity on the Threshold of Change in Andrea Levy's Small Island*, in *Contemporary Women's Writing*, 4.2, 2010
3. Levy, Andrea, *O insulă prea mică*, București, Leda, 2008, trad. Liviana Tane,
4. Ellis, Alicia F., *Identity as Cultural Production in Andrea Levy's Small Island*, in *EnterText*, Special Issue on Andrea Levy 9, 2012, pp. 69-83
5. Pérez Fernández, Irene, *(Re)Mapping London: Gender and Racial Relations in Andrea Levy's Small Island*, *Interactions*, Special Issue, *The Role of Female Voices in Constructing Fictional Maps of Contemporary Britain*, 19.1-2, 2010
6. Samantrai, Ranu, *History's Subjects in Identity and Form in Contemporary Literature*, ed. Ana María Sánchez-Arce, London, Routledge, 2014
7. Wambu, Onyekachi, ed. *Empire Windrush: Fifty Years of Writing About Black Britain*, London, Phoenix, 1999
8. Lima, Maria Helena, *Pivoting the Centre: The Fiction of Andrea Levy*, in *Write Black, Write British: From Post Colonial to Black British Literature*, ed. Kadija Sesay, Herford, Hansib Publications, 2005, pp. 56-85

⁴¹ Ranu Samantrai, *op. cit.*, p. 81

